

Âişe
İsmet
Teymur

ta dair olan bu Arapça eserinde kullandığı üslup bazı edebiyatçılar tarafından makâmat dili diye övülmüştür (Kahire 1305). 4. *Mir'âtü't-te'emmül fi'l-umûr*. İctimaî ve ahlâkî konuları ele aldığı bu Arapça kitap da Kahire'de basılmıştır (1310). 5. *Lâ taslûhu'l-â'ilât illâ bi-terbiyeti'l-benât*. İdeal bir neslin ancak kültürlü ve bilgili anneler tarafından yetiştirilebileceği konusunu işleyen Arapça bir eserdir (Kahire 1306).

BİBLİYOGRAFYA :

Serkîs, *Mu'cem*, II, 1256-1258; Ânise Mey (Mari Ziyâde), *Şa'iretü't-talî'a 'Âişe Teymur*, Kahire 1956; C. Zeydan, *Âdâb* (Dayf), IV, 224; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, Beyrut 1404/1984, III, 162-179; a.mlf., *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, V, 55-56; Akkâd, *A'lâmü's-si'r*, Beyrut 1970, s. 347-351; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 240.

FUAT GÜNEL

ÂİŞE el-MENNÜBİYYE

(عائشة المنوية)

Âişe bint İmrân

b. Süleymân el-Mennûbiyye
(ö. 655/1257 [?])Seyyide diye tanınan Tunuslu
bir kadın sâfi.

Tunus şehrinin 8 km. batısındaki Mennûbe köyünde doğdu. Yaşadığı devirde Tunus'a hâkim olan Hafsî hânedanı ve Mennûbe köyü hakkında bilgi veren kaynaklar, Seyyide Âişe'den bahsetmezler. Mennûbe Camii imamının kaleme aldığı menâkıb mecmuasından faydalanılarak hayatı hakkında küçük bir menkıbevi eser yazılmıştır. Bu esere göre, Âişe'nin daha çocuk denilecek yaşlarda tasavvufa yatkın olduğu görülmüş, sonraları mânevî hayatı gelişip zenginleşerek kendisinden kerametler zuhûr etmeye başlamıştır. Ailesi tarafından amcasının oğlu ile evlendirilmek istendiğinde zâhi-

dâne bir tavırla bu evliliğe karşı çıkmış, Tunus'a kaçarak Bâbülgürânî dışında ki bir kervansarayına sığınmış, eliyle eğirdiği ve dokuduğu yünle geçinmiştir. Ebû Hasan eş-Şâzelî'ye intisap eden Mennûbiyye'nin kendisi için hiçbir şey biriktirmeyip elindekini fakirlere dağıttığı, yanındaki bir dirhemi bağışlamadan yattığında, "Bugün kulluğumuz noksandır" dediği nakledilmektedir. Halk arasında evliya olarak tanınan Âişe el-Mennûbiyye yetmiş altı yaşlarında iken 16 Şevval 653 (18 Kasım 1255) veya 21 Receb 655'te (4 Ağustos 1257), rivayete göre, "Allah şüphesiz takvâ sahipleriyle ve iyilik yapanlarla beraberdir" (en-Nahl 16/128) âyetini okurken vefat etmiş ve Bâbülgürânî'deki Makberetüşşeref Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Hâtırasına aşırı derecede bağlı olanlardan biri, XX. yüzyıl başlarında, Mennûbiyye'nin mezarının kendisine mâlûm olduğunu söyleyerek kabri üzerine ahşap bir türbe yaptırmış ve burası Tunuslu kadınların ziyaret yeri olmuştur. Seyyide Âişe'nin ailesinden ayrıldıktan sonra sığındığı ve ömrünü geçirdiği kervansarayın çevresine zamanla bir mescid, misafir odaları, birkaç ev ve dükkân inşa edilmiş ve burada küçük bir tekke meydana gelmiştir. Seyyide Âişe'nin doğduğu ev, Hüseyinler'den Muhammed es-Sâdık Bey devrinde (1859-1882) kutsal sayılan bir yer olmuş, zâviyesi, özel daireleri ve tarikat âyinlerinin topluca yapıldığı üstü kapalı bir avlu ile tam bir tekkeye dönüşmüştür. Adı geçen binalar bugün harabe halindedir.

Küçük yaşlarda Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlediği, hayatı boyunca 1520 hatim yaptığı söylenen ve "Kalp iştirak etmedikçe yalnızca dille yapılan zikirde hayır yoktur" diyen Seyyide Âişe hakkında halk arasında dolaşan pek çok menkıbe vardır. Tunus'ta kızlara Seyyide ve Âişe, erkeklere de Mennûbî isminin yaygın olarak verilmesi, onun yaşayan şöhretinden kaynaklanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed el-Bâcî el-Mes'ûdî, *el-Hulâsa-tü'n-nakıyye fi'ümera'i lfrîkıyye*, Tunus 1323/1905, s. 64; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, Beyrut 1404/1984, III, 183-184; H. H. Abdüvehhâb, *eş-Şehîrâtü't-Tânisiyyât*, Tunus 1353/1934, s. 74; a.mlf., "Mennûbiyye", *İA*, VII, 720-721; a.mlf., "Âişa al-Mannûbiyya", *EI*² (İng.), I, 308-309.

İRFAN GÜNDÜZ

ÂİŞE bint MUHAMMED

(عائشة بنت محمد)

Ümmü Muhammed Âişe bint Muhammed
b. Abdilhâdî el-Makdisiyye
(ö. 816/1413)Sekizinci hicrî asrın tanınmış
hadis âlimi.

723'te (1323) Dimaşk'ta doğdu. Henüz dört yaşlarında iken Ahmed b. Ebû Tâlib el-Haccâr'dan *Şahîh-i Buḥârî*'yi, daha sonra Şerefeddin Abdullah b. Hasan'dan *Şahîh-i Müslim*'i dinleyerek hadis tahsil etmeye başladı. Babasından ve ayrıca devrinin meşhur âlimi Ebû Bekir er-Râzî'den İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'si ile Dârimî'nin *es-Sünen*'i gibi bazı önemli kitapları okuyarak icâzet aldı. Tahsilini tamamladıktan sonra bütün vaktini hadis okutmaya ve icâzetini aldığı kitapları rivayet etmeye ayırdı. İbn Hacer el-Askalânî kendisinden *Şahîh-i Buḥârî* başta olmak üzere birkaç kitap okumuştur.

Âişe bint Muhammed, *Şahîh-i Buḥârî*'nin rivayet tariklerini kendisinde toplamış olan Hâfız el-Haccâr'dan bu kitabı rivayet edenlerin sonuncusudur. Hanbelî mezhebine mensup olan Âişe Bağdat'ta vefat etti (Rebiülevvel 816/Haziran 1413). İki kardeşi Fâtıma ve Zeyneb de devrinin ileri gelen hadis âlimlerindendi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr bi-enbâ'i'l-umr* (nşr. Abdullah b. Ahmed el-Alevî—Muhammed Sâdikuddin el-Ensârî), Haydarâbâd 1396/1976 — Beyrut 1406/1986, VII, 132-133; Seḥâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî*, XII, 81; İbnü'l-İmâd, *Sezerât*, VII, 120-121; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, Dimaşk 1378/1959, III, 187-188.

MÜCTEBA UĞUR

ÂİŞE bint TALHA b. UBEYDULLAH

(عائشة بنت طلحة بن عبيدالله)

Ümmü İmrân Âişe bint
Talha b. Ubeydillâh et-Temîmiyye
(ö. 101/719)

Meşhur kadın tâbîf.

Babası aşere-i mübeşşere* den Talha b. Ubeydullah, annesi Hz. Ebû Bekir'in kızı Ümmü Külsüm'dur. Önce Hz. Ebû Bekir'in torunu Abdullah b. Abdurrahman'la evlendi. Bu evlilikten İmrân, Abdurrahman, Ebû Bekir ve Talha adında dört oğlu ve Nefise isminde bir kızı oldu. Kocasının ölümü üzerine Mus'ab b.

Zübeyr, onun öldürülmesinden sonra da Ömer b. Ubeydullah ile evlendi.

Âişe iffet, metanet ve dirayet sahibi, kendinden son derece emin bir hanımdı. Arap tarihi, edebiyatı ve özellikle şii-ri konusunda geniş bilgisi vardı. Teyzesi Hz. Âişe ile yakın teması dolayısıyla hadis kültürü de sağladı. Hz. Âişe'den hadis rivayet etti. Kendisinden de oğlu Talha b. Abdullah, üç yeğeni Talha b. Yahyâ, Muâviye b. İshak ve Mûsâ b. Ubeydullah, ayrıca Atâ b. Ebû Rebâh gibi muhaddisler hadis nakletmişlerdir. Meşhur hadis tenkitçilerinden Yahyâ b. Maîn onun hakkında, "sika ve hüccetir"; İclî, "Medineli güvenilir bir tâbiîdir"; Ebû Zûr'a ed-Dimaşki de, "İnsanlar ondan edep ve fazilet sahibi olması sebebiyle hadis nakletmişlerdir" demektedirler. İbn Hibbân da onu güvenilir râviler arasında zikretmektedir. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır.

Âişe, bir gün halkın dert ve şikâyetlerini arz etmek için Halife Hişâm b. Abdülmelik'e gitmiş, geliş sebebi sorulunca, "Gökten rahmet yağmıyor, sen de hakkımızı vermiyorsun" demiştir. Şerefine düzenlenen toplantıya katılan Emevî hânedanının ileri gelenleri onun Arap tarihi, edebiyatı ve özellikle Hz. Âişe'den öğrendiği yıldızlara dairengin bilgisi karşısında takdir ve hayranlıklarını ifade etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 467; İbn Abdü Rabbi, *el-İkdû'l-ferîd*, IV, 322, 407; VI, 109, 140; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Kahire 1927, XI, 176-194; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, IV, 369-370; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, XII, 436-437; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ*, İstanbul 1295, II, 18; Ronart, *CEAC*, s. 29; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, Beyrut 1977, III, 137-155; K. V. Zet-terstéén, "Âişe", *İA*, I, 230.

A. LÜTFİ KAZANCI

ÂİZ b. AMR

(عائذ بن عمرو)

Ebû Hübeire Âiz b. Amr b. Hilâl el-Müzenî el-Basrî (ö. 61/680-81)

Bey'atürrıdvân'da bulunan mücahid sahâbî.

Hudeybiye'de Hz. Peygamber'e biatından önceki hayatı hakkında bilgi yoktur. Huneyn Gazvesi'nde düşmanla göğüs göğüse çarpıştı ve yüzünden ağır şekilde yaralandı. Yarasını bizzat Hz. Peygamber sardı (Hâkim, III, 587-588). Hz.

Peygamber'in vefatından sonra Mezopotamya bölgesi fethedilince Basra'da yerleşti. Bir ilim ve irfan mektebi olan evinin kapısı herkese açıktı. Doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen bir tabiata sahipti. Bir gün Basra valisi ve Hz. Hüseyin'in katili Ubeydullah b. Ziyâd'ın huzuruna girdi ve, "Zalimler en kötü idarecilerdir" hadisini bizzat Hz. Peygamber'den duyduğunu söyleyerek zulümden sakınmasını tavsiye etti. Valinin ona, "Peygamber'in seçkin ashabından-sın" diye yer göstermesi üzerine de ashap arasında seçkinlik diye bir şey olmadığını, böyle şeylerin sonradan meydana çıktığını söyledi (bk. Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 170). Cenaze namazını Ubeydullah b. Ziyâd'ın kıldırmasını önlemek için ashaptan Ebû Berze el-Eslemî'nin kıldırmasını vasiyet etti.

Hasan-ı Basrî, Muâviye b. Kurre, Âmir el-Ahvel, Abdullah b. Halife, kendi oğlu Haşrec Âiz'den hadis rivayet ettiler. Hadislerinden on üçü Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde (V, 64-65), ikisi de *Şahîh-i Müslim*'de mevcuttur ("İmâre", 23; "Fezâ'ilü's-şahâbe", 170). *Şahîh-i Buḥârî*'de de bir **mevku'** rivayeti bulunmaktadır ("Meğâzi", 35).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 64-65; Buhârî, "Meğâzi", 35; a.m.f., *et-Târîḫü'l-Kebîr*, VII, 58; Müslim, "İmâre", 23, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 170; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 31; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 84; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 41; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 152; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 587-588; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, II, 262; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, V, 89.

ALİ YARDIM

ÂİZ b. SAİD

(عائذ بن سعيد)

Âiz b. Saîd b. Zeyd el-Muhâribî el-Cesrî (ö. 37/657)

Hz. Peygamber'in duasını alan sahâbîlerden biri.

Hicretin onuncu yılında Muhârib kabilesi tarafından Hz. Peygamber'e gönderilen on kişilik heyet içinde yer aldı. Hanımı Ümmü'l-Benîn'in verdiği bilgiye göre, Âiz Hz. Peygamber'den elleriyle yüzünü sıvazlamasını ve kendisine hayır duada bulunmasını istemiş, Peygamber de onun bu isteğini yerine getirmiştir. Bu sebeple Âiz'in yüzünün daima parlaklığını ve tazeliğini koruduğu rivayet edilmiştir.

Âiz b. Saîd Hz. Peygamber'den sonra askerî ve siyasî hareketlere katıldı. İran fetihlerinde, Kâdisiyye ve Celûlâ savaşlarında bulundu. Kabilesi Benî Muhârib'in bayraktarı olarak Cemel Vak'ası'na iştirak etti. Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali yanında yer aldı ve bu savaşta şehid düştü.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 299; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 152; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, III, 97-98; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, Beyrut 1967, V, 412; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 262.

ALİ YARDIM

ÂİZULLAH b. ABDULLAH

(bk. EBÜ İDRİS el-HAVLÂNİ).

AK (Benî Ak)

(بنو اك)

Ak b. Udsân'ın soyundan gelen eski bir Arap kabilesi.

Akk lugatta "rüzgârsız, sıcak ve bu naltıcı hava" anlamına gelir. Muhtemelen bulundukları çevrenin havasıyla ilgili olarak bu adı alan Benî Akk'ın Kahtânîler'e mensup oldukları söylendiği gibi, Adnân evlâdından olduğu hakkında da bazı rivayetler vardır. Kâbe'yi çirliçplak tavaf eden kabilelerden biri idi. Milâdî VII. yüzyılın başlarında, Yemen'in Tihâme yöresindeki Mevr vadisinden Sürdü'dün ötesindeki Vâdiisehâm'a kadar uzanan sahada (Lühayye ile Hüdeyde arasında) Eş'arîler'le birlikte yaşayan Benî Ak çoğunlukla aynı reis tarafından idare edilmişlerdi. Mekke'nin fethinden sonra, Hz. Peygamber Benî Akk'e kendilerinden birinin vali olmasını uygun buldu ve Tâhir b. Ebû Hâle'yi vali tayin etti. Muâz b. Cebel'i de Kur'an öğretmek için gönderdi. Hz. Peygamber'in ölümünden sonra ilk irtidat hareketi Benî Ak ve Eş'arîler arasında görüldü. Sahil yolu üzerinde A'lâb denilen yerde toplanarak isyan eden Benî Ak, Eş'arîler ve dağınık halde yaşayan bir kısım bedevîler tarafından da destekleniyordu. Tâhir b. Ebû Hâle, bu durumu Hz. Ebû Bekir'e bir mektupla bildirdikten sonra üzerlerine yürüdü. Yapılan savaşta Benî Ak ve müttefikleri kesin bir yenilgiye uğratıldı. Benî Akk'in burada toplanan grubu ile onlara katılanlar irtidat ettikleri için bu tarihten itibaren "Ehâbis" (kötü insanlar) adıyla anılmaya başlandı ve bu yola da "Ehâbis yolu" denildi.